

FÖLDMUNKÁSOK KÖZÖTT

.. *Két írást közlünk a földmunkások helyzetéről. A »Híd« 1939. januári számában Máyer Ottmár adott helyzetképet az elnyomott és szabadságáért harcoló népről. Hét év után nagyot változott a világ; a főlzabadult dolgozók sorsáról most Lévay Endre ad tudósítást.*

1939

Fekete, ragacsos sártengerben küzdjük keresztül magunkat. Gumicipővédőm nagyokat cuppanva csuszkál le-föl a lábamon. Kerítésekre kapaszkodunk, vagy az útszéli fák derekát átkapva lendülünk előre. A nehéz út minden figyelmemet leköti. Csak néha-néha merek oldalt nézni a kíséromre. Ő egykedvűen tapossa a sarat. Már megszokta. Idevalósi. Úgyesen ugrál jobbra-balra nagy faklumpáival s úgy siklik keresztül a latyakon, mint valami hegyi vadász sitalpaival a porzó, szikrázó alpesi havon. Hó itt is van, de milyen! Piszkos, barna-szürke, szétfolyó habarék fedi a ritkábban járt utcarészeket. Itt-ott még szánkót is lehet látni, ahogy a felcsapó fekete iszapban úszik a szügyig sáros lovak után.

Apró házak maradoznak el mellettünk. A napsütéses téli délutánban az utunkba eső árok repedező jégtábláin játszadozó gyerekek próbálják ki egyensúlyozni ügyességüket. Nagy darabokat törnek le a jégből és hosszú, lötyögő Bata-csizmáikkal tapossák a vizet. Nagy utcában keskeny téglával kirakott járdák, a kocsi-úton feneketlen sár. Kevesen vannak kinn. Egy-két kendős asszony beszélget a házak előtt. Az egyik sarok mögött pörgekalapos, fekete ünneplőbe öltözött ember fordul erre. Fényesen kent csizmáival lassan, méltóságteljesen lépeget. Bizonyosan valami jómódú gazdaember. Mellettünk egy jöltáplált, kékszabonyos rendőr húz el. Vasárnapi csönd. Sárgára, kékre, szürkére mázolt házak sorakoznak sűrűn egymás mellé. Apró, mélyenfekvő ablakaik tanúskodnak, hogy vert falakból készültek. Se nem piszkosok, sem nem tiszták. Serrmitmondóan, lustán bámulnak egymásra, hallgatagon, zárkozottan, mint lakóik, köszönés nélkül kerülnek ki bennünket.

— Egy nagy malmot láttam kint az állomás mellett — fordultam kíséromhöz, hogy megtörjem a csendet, van itt még ilyen?

— Három nagy malom van, az egyik villanyközpont is, az látja el a falut villannyal, megy egy pár kisebb daráló. Nem adnak azok sok munkát nekünk... Émerre! — szól, hogy tovább akarok menni a sarkon.

Szűk utcában fordulunk be. Újra bokáig süppedünk a sárba. Lassan csuszkálunk célunk felé.

Egyszerű parasztház előtt állunk meg. Kis fatábla, melyen eredetileg bizonytalán piros, de most inkább rozsdabarna színű festett szöveg jelzi, hogy megérkeztünk. Benyitunk a kis kapun. Rövid folyósó, jobbra két lépcső. Lábaikról verem le a sárkupacokat.

— Sose rázza — magyarázza emberem — nincs itt palló. A szoba is csak olyan földes, mint erre kint.

Bent párás, füstös a levegő. Pár négyzetméternyi területen legalább negyven ember szorong. Székek nincsenek. A falak nemtén két pad, azon ülnek sorjában az öregebbek. Akinek nem jutott hely, az áll. Bizony itt már csak elvétve lehet fekete ünneplőt látni. Utótt-kopott ka-

bátok, foltozott nadrágok, kinyűtt, zsiros kalapok és faklumpák. Földmunkások ezek. Magyar földmunkások. A banyakemence alá kis kályhát húztak, az terjeszti a meleget. A fehérre meszelt falak csillognak a lecsapodó emberi párától. Az ablak előtt a szoba végiben asztal, mögötte az egyetlen szék. Odatessékelnek engem.

Beszélni kezdek. Kultúrunka. Olvasás. Könyv. Lapok. Hogyan szervezzük meg?... Az emberek hallgatnak. Mērően néznek rám. Kultúrunka? — villan át az agyamon — tulajdonképpen miért is beszélék én itt kultúrunkáról, mikor munka kellene, rendes megélhetést, kenyeret adó munka? Nem nevetséges az, hogy most erről beszélék? Én hibáztam el, vagy nem hibázták-e el már mások előttem? — Vajdasági magyarok, földnélküli jobbágyunokák, káknék földszagú sóvárgása sohasem elégülhetett ki az ezenholdas magyar szántókon. hol magyar munka nyomán mindig csak idegennek ért be a szem, vagy földtartó, kevély urak, kik a nép közé csak szavazatot szedni jártak és boros hajnalokon jobbágyleányokat hajkurászott virtuosos kedvük? Kinek a bűne, hogy ezen a vidéken, csak füttyös, káromkodós úri betyárság, vagy pókhálós boszorkánylátó-babonás sötétség termett?

Belenézek az arcokba.

Hisz van itt akarás, van itt kedv, lázadó kiütkeresés. Akarása a jobbnak, szebbnek, emberinek. Igen, jobbágyok voltunk és földnélküliek maradtunk, mert kellett a munkás. Kellott az erő a termőföldnek és a gazdának.... — de éppen ezért van szükség a felszabadító megismerésre.... közös helyzetünk feltárására....

Eszembe jutott egyik magyar kultúrunkának a falukutatásra tett megjegyzése. »Uram, a falukutatás szép és nagyon hasznos tudományos munka, de tudományos, érti? — ami azt jelenti, hogy jó, ha tudjuk maga, meg én. De minek azt megírni, mégpedig úgy, hogy azok is elolvassák, akikről szól!« Igaz. Minek tudja meg az, aki legjobban érdekelt benne. Eddig is tudta a jegyző és hallgatott, tudta a szolgabíró, tudta a megyeispán, tudta a belügyminiszter — és hallgattak. És ha itt álltak volna velem együtt, azzal a szorongó érzéssel, hogy hátha már késő? Mert ha meg is szólalunk, jogos szemrehányással vághatnák felénk: »Miért csak most? Most, amikor az utolsó ingünk is leszakadt rólunk, most, amikor az utolsó süttetre való lisztet ettük meg, most, amikor éppen elfelejtettünk olvasni?«

De ki jönne közlünk ide? És ha jönne, érezne-e lelkiismeretfurdalást? Kötve hiszem.

Nagy, háborúelőtti térkép lóg a falon. Kérnek, hogy magyarázzam meg a legutóbbi világeseményeket. Nézem a térképet.

— Ez az ország itt még nincs meg és ez már nincs meg. Politika. Az emberek sokat várnak tőle. Itt is, ebben a reménytelenül ragacsos, sárgombócos világban. Imperializmus, gyarmati kérdés kerül felszínre. Isszák a szavakat. Sztrájk. Franciaország, Népfrent. Spanyolország, Roosevelt.

Lassan ők is feloldódnak. Mesélnek.

— Igen, harminchatban, az aratás előtt.... Annyi volt az ember a piactéren, hogy még sose azelőtt... A községházán senki se maradt, úgy megijedtek.... Nem akartunk azon a télen megint éhezni, mindenki ott volt a határból.... — csillogtak a szemek az emlékezéstől — senki se mondta nekik, csak úgy jöttek maguktól.... És akkor sem volt, aki utat mutasson.... — Elhallgatnak. Egyik-másik legyint....

Dózsa-ivadékok. Kerekképű, zömök, szélesvállú fajmagyarok. Nagy akarások, fellobbanások népe. Abból a dolgos fajtából, mely bilincses évszázadok alatt gyúrta a sáros fekete földet. Órizte a magyar szót és dalolta a magyar nótát, hogy dolgos erejét, nótáskedvét évszázadok óta mások elherdálják. Időnként nagyot ráz a vállán, ilyenkor magasra szokik benne a régi virtus és szabadság vágyó lelke új határok felé tör. De hol van ma az a lelkéből lelkedzett, fekete föld sárkeresztjét vele együtt cipelő új vezér, aki utat mutasson?...

— Olvastuk Féja Gézát, Kovács Imrét, a falukutató magyar írókat — mondja az egyik — és megpróbáltunk mi is adatokat szerezni a faluról. Az előljáróságtól nem kaptunk semmit sem, nem akartak velünk szóbaállni, amikor megtudták, hogy miről van szó. Amit csináltunk a maguk utasítása szerint, az csak annyi, hogy a saját életünkből jegyeztünk fel adatokat.

Felém nyújt egy noteszt. Olvasom — kiadás-bevétel... ..

Igy él egy földmunkás család — teszi hozzá a végén — és ha megírja, azt is mondja el, hogy ingyen lakásban lakunk könyörületből. Hogyan is élnénk meg, ha még házbért is fizetnénk?

Ránézek. A számok hihetetlenek. Lehet, hogy túloz. De miért túlozna? Alaposan szemügyre veszem. A kabátja aránylag rendes, faklumpáia, külseje semmiben sem üt el a többiétől. Talán még egy arnyalattal jobban is néz ki. Hát mind így élnének? Nem kérdezem hangosan, de mintha megérezték volna a kérdést. Némán bólintanak: igen.

Sötét van, mire újból az utcára kerülünk. A fagy kicsit megszikkasztotta a sarat. Előttünk csak itt-ott lobban egy-egy lámpa fénye. Hallgatagon megyünk. Még most is ott érzem körülöttem az emberek melegségét. Akaratlanul is szorosabban húzódok kísérőm mellé...

Csantavir, 1939 január.

1946

A nap erősen tűz, szinte éget, keményre szárítja a talajt. Sokhelyütt olyan, mintha betonon menne az ember. Melege árad. Aratási idő van: a földeken mindenütt kora hajnaltól késő éjszakáig szakadatlanul dolgoznak az emberek. Az aratást nagyjából be is fejezték, a cséplésre kerül sor. A gépek kint dohognak a falu határában, némelyiknek csak a füstje látszik. Egyik szektorról a másikra mennek, faliák a kereszteteket s győzi a dobon, a kazlak hegyében dolgozó munkásnép.

Még vásárnap is áll a munka, csak kevesen vesznek maguknak egy lélegeztető pihenőt, azután tovább. A dolgozó ember most érzi, hogy cselekednie kell. Belső parancsra lendül a kar és ez a belső parancs alakítja át az idej aratást és cséplést valóságos munkaversennyé.

Ilyen munka azelőtt sose volt Csantavéren.

Vasárnapi verőfényben a községháza előtt már nem áll az emberpiac. Ezt megszüntette az idő. A dolgozók jönnek itt össze: földmunkások, törpebirtokosok, parasztok félkörbe meg csoportokba verődve politizálnak. Az újságot olvasgatják, vitatják a híreket, a munka menetét, a föld hozamát, a cséplés lendületét. A hangfoszlányokból így tapogatójuk a beszéd menetét:

»A cséplés néhány nap múlva befejeződik, ha rohammunka tempóban folytatják, de úgyis folytatják, mert hamar a végére akarnak érni... Már így sokkal jobb, szabadon rendelkezik keresetével az ember... 300—350 dináros búza... Hamarosan megtelik a piac, meg a bolt is.«